

Nr 1320

Av herr Oskarson, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 87,
angående godkännande av konvention om avskaffande
av rasdiskriminering, m. m.

(Lika lydande med motion nr 1124 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 87 föreslås att riksdagen godkänner FN:s konvention av den 21 december 1965 om avskaffande av alla former av rasdiskriminering samt att genom ny och vidgad lagstiftning möjligheten att straffrättsligt ingripa mot sådan diskriminering vidgas. Sverige har 1966 undertecknat konventionen med förbehåll för ratifikation.

Konventionen har tillkommit bl. a. som följd av händelserna under det andra världskriget, då stora folkgrupper utsattes för förföljelser och utrotning med knappast någon motsvarighet i mänsklighetens moderna historia. Rasförföljelser lika gamla som mänskligheten själv har dock förekommit långt tidigare, och i många länder har även efter andra världskriget förföljelserna till följd av religion eller ras flammats upp och pågått eller pågår. Motsättningarna mellan hinduer och muselmaner i slutet på 1940-talet i Indien och blodutgjutelserna i samband därmed är väl bekanta. Liknande motsättningar finns i dag i Sydostafrika. I Afrika kan exemplen hämtas från t. ex. Sudan, Sansibar och Somaliland samt från Kenya, Tanzania och Zambia i samband med indiernas ställning. I vissa afrikanska länder är brutal rasdiskriminering ett led i regimens politik, såsom i Sydafrika och Rhodesia. Alla ansträngningar från FN:s sida att få till stånd en mänskligare ordning har misslyckats. Att märka är att uppgifter lämnats och bestyrkts om rasdiskriminering av i dag även i länder som undertecknat konventionen från 1965.

Mot denna bakgrund ter sig förhållandena i Sverige som tämligen idylliska. Den pågående invandringen — 300 000 utländska medborgare är f. n. bosatta i Sverige och 150 000 utlänningar har fått svenskt medborgarskap under de senaste 30 åren — har dock ökat riskerna för diskriminering av olika slag. Men, som departementschefen framhåller, torde det för det stora flertalet i vårt land stå klart att alla skall behandlas lika oavsett ras, hudfärg eller härstamning. Med hänsyn härtill kunde den nu föreslagna lagstiftningen måhända anses opåkallad, detta särskilt med hänsyn till vad svensk rätt redan innehåller om straff för hot, förtal eller smädelse mot folkgrupp med viss

härstamning eller trosbekännelse. Emellertid går konventionen längre och därför kan skäl anses föreligga för förslaget.

Dock är att märka att bestämmelser i en internationell konvention är svåra för att inte säga omöjliga att direkt överflytta på nationell lagstiftning. Rättsmedvetande och traditioner är olika. Särskilt stor varsamhet måste iakttagas då det som härvidlag är fråga om ett delvis nytt rättsområde, nationellt och internationellt sett. Utskottet förutsättes därför vid sin granskning vara angelägen om att granska paragraf efter paragraf från denna synpunkt.

Allmänt bör observeras att en ny lagstiftning icke bör, utöver vad som är ofrånkomligt påkallat, inkräkta på privatlivets helgd, politisk och religiös yttrandefrihet samt rätten till fritt litterärt och konstnärligt skapande.

I brottsbalken och i tryckfrihetsförordningen vill departementschefen utvidga det straffbara området från nuvarande bestämning till att omfatta även *missaktning* för folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg, av visst nationellt eller etniskt ursprung eller med viss trosbekännelse. Missaktning skulle då ersätta "förtal eller smädelse" och den nya bestämningen träda i stället för ordet härstamning. Kommittén hade icke föreslagit införandet av ordet missaktning, och detta har ej heller skett i remissyttrandena. Det är med andra ord fråga om en utvidgning under departementsbehandlingen i denna del. Men, som lagrådet påvisat, blir det enligt bestämmelserna t. ex. straffbart att visa missaktning mot medborgare tillhörande viss nation, och i vissa fall kommer man "in på området för den politiska debatten och i den kritik som i denna kan riktas mot främmande regimer".

Vid kritik av förhållandena i visst land överföres också de kritiska omdömena att gälla landets invånare, och detta kan ske på ett sätt som ger uttryck för missaktning av dem. Gränsen mellan sakligt befogad kritik, som skall vara tillåten, samt straffbar missaktning blir i sådana fall flytande och svår att upprätthålla. Lagrådet förordar därför att som rekvisit för hets mot folkgrupp upptages hot, förtal och smädelse. Departementschefen bemöter emellertid denna synpunkt genom att göra gällande att i de nämnda fallen på missaktning kravet på uppsåt från gärningsmannens sida icke skulle vara uppfyllt. Riktigheten av detta påstående torde i många fall kunna ifrågasättas, och dessutom är det fråga om ett subjektivt rekvisit. Att den politiska yttrandefriheten och hot mot denna icke bör få förekomma är så viktigt att jag i denna del bestämt förordar lagrådets formulering framför departementschefens. Som ett ytterligare skäl för min ståndpunkt vill jag framhålla att man i strafflagstiftningen använder klart definierade och icke flytande termer.

I detta sammanhang är att märka att departementschefen (s. 61) vill kriminalisera såväl direkta som indirekta påståenden om underlägsenhet hos icke särskilt angivna folkgrupper. ("Ryska ishockeyspelare är bättre än östtyska resp. än alla andra." Är sådana uttalanden tillåtna?) Vilka orimliga

tolkningssvårigheter en sådan kriminalisering kan leda till är uppenbart. Ordet missaktning bör, om det användes, endast tolkas mera inskränkt.

I fråga om privata samtal skall vissa uttalanden — t. ex. förtal — icke kriminaliseras om de fälls vid ett privat samtal eller är avsedda enbart för nära anhörig, men är det fråga om upprepade uttalanden vid privata samtal kan yttrandena kriminaliseras såväl enligt kommittén som enligt departementschefens förslag. Även här är bevissvårigheterna uppenbara, vartill kommer att risk föreligger för angivelse och utpressning. Offentlighetsrekvisitet bör därför, som överåklagaren i Stockholm hemställt, beskrivas på samma sätt som för uppvigling.

I fråga om den konstnärliga litterära friheten är riskerna även påtagliga. Kan alla Shakespeares dramer i fortsättningen uppföras utan risk för producent eller skådespelare? Är nu pågående TV-version av Röda rummet oklanderlig? Konsekvenserna av lagstiftningen synes icke vara genomtänkta — missaktande omdömen om olika folkgrupper resp. olika trosbekännare skulle i fortsättningen icke tillåtas i den konstnärliga verksamheten.

Genom de föreslagna nya bestämmelserna i § 8 a i brottsbalken föreslås infört begreppet olaga diskriminering. Detta gäller väsentligen näringsidkare eller hos dem eller i allmän tjänst anställda. Emellertid har arbetsmarknaden generellt undantagits liksom uthyrning av möblerade rum, det förra med hänsyn till att arbetsmarknadens parter förutsättes kunna verka för god ordning, det senare med hänsyn till praktiska förhållanden. Båda undantagen torde vara motiverade men visar också vanskligheten vid lagstiftning av detta slag. Den servitör som vägrar servering kan åtalas, men rumsuthyraren går fri. Om generellt sett sökanden från folkgrupper skulle vägras invandrings- och arbetstillstånd är detta straffritt, men en nöjesarrangör som icke släpper in en viss person till en föreställning kan utsättas för straffhot.

I stort sett kan jag dock med hänsyn till konventionen ansluta mig till lagstiftningen i denna del. Men åtalsrätten bör då ändras, och brott endast, som RÅ föreslagit, kunna åtalas vid fall av angivelse från målsägare eller om åtal anses påkallat från allmän synpunkt.

Åberopande det anförda hemställes,

att riksdagen måtte antaga det vid proposition nr 87 förgade förslaget till lag om ändring i brottsbalken med den ändringen att 8 § och 8 a § erhåller följande lydelse:

8 §.

Holar, förtalar eller smädar någon offentligen folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg, av visst nationellt eller etniskt ursprung eller med viss trosbekännelse, dömes för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter. Detsamma gäller om någon bland allmänheten annorledes sprider uttalande eller annat meddelande som innefattar hot, förtal eller smädelse som nyss sagts.

8 a §.

Näringsidkare som — — — sex månader.

Vad i första — — — till handa.

För olaga — — — för andra.

Brott som avses i denna paragraf må åtalas av åklagare endast om målsägande angiver brottet till åtal eller åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Stockholm den 14 april 1970

Gunnar Oskarson (m)